

Põhikooli ühiskonnaõpetuse lõpueksam 2022

Hindamisjuhend

- Eksamitöö hinnatakse sel aastal ainult punktidega, mida hindeks ei teisendata.
- Eksamitööd hinnatakse täispunktides.
- Hindamisjuhendis ei ole toodud kõiki õigeid vastuseid, sest osa ülesannetest nõuab õpilaselt oma seisukoha esitamist. Kõik sisult sobivad vastused loetakse õigeks. Õpilase seisukoht, põhjendused ja näited peavad olema omavahel kooskõlas. Avatud vastusega küsimuste puhul on hindamisjuhendis esitatud näiteid õpilaste võimalikest vastustest.
- Kõik punktide märkimiseks ettenähtud kastid tuleb täita. Kui õpilane vastab valesti, tuleb kasti kirjutada null (0), vastamata ülesande puhul tuleb kasti märkida kriips (–).
- Iga ülesande juures tuleb täita kokkuvõttev hindamiskast, mis on osaülesannete kastidest eraldatud jämedama joonega. Sinna tuleb märkida vastava ülesande osaülesannete eest kogutud punktide summa.

Näide:

5. Kohalikud valimised. (4 p)

5.1. Mis aastal toimuvad järgmised kohalike omavalitsuste volikogude valimised? 1 p

2019

5.2. Mis vanusest alates saab kohalikel valimistel hääletada ja mis vanusest alates kandideerida? 2 p

Hääletada: 16

Kandideerida: 18

5.3. Kohalikel valimistel saavad osaleda kõik hääleõiguslikud kohaliku omavalitsuse üksuse maa-alal püsivalt elavad isikud, ka need, kes pole Eesti Vabariigi kodanikud. Miks on oluline, et ka nemad saaksid valida? 1 p

Täidab
hindaja

4 p

2 ÜL 5

1 p

0 20

2 p

2 21

1 p

– 22

I. ÜHISKOND JA SOTSIAALSED SUHTED (17 punkti)

1. Ühiskonnaliikmete õigused. 7 p

1.1. Miks on oluline tagada ühiskonnas inimõigused? 1 p

- *Inimõigused tagavad kõigile ühiskonnaliikmetele võrdsed õigused;*
- *inimõigused tagavad kõigile inimväärse elu;*
- *inimõigused on ühiskonna stabiilsuse alus.*

Sisult õige ja argumenteeritult põhjendatud vastus annab punkti.

1.2. Otsusta, kas tegemist on kodanikuõigusega (KÕ) või mõnd muud liiki inimõigusega (IÕ). Märki tabeli vastavasse lahtrisse pluss (+). 3 p (kõik õiged 3 p, 5-6 õiget 2 p, 3-4 õiget 1 p)

	KÕ	IÕ
õigus isikuandmete kaitsesele		+
õigus isikupuutumatusesele		+
õigus kandideerida kohalikku omavalitsusorganisse	+	
õigus end vabalt teostada		+
õigus luua perekond		+
õigus osaleda parlamendi valimistel	+	
õigus avaldada oma arvamust		+

1.3. Kellel on õigus pöörduda Eestis oma inimõiguste rikkumise korral kohtusse? 1 p

Igal inimesel / igal inimesel

1.4. Nimeta üks rahvusvaheline inimõigustega tegelev organisatsioon, mille liige on ka Eesti. 1 p

ÜRO, Euroopa Nõukogu, OSCE, UNICEF (õigeks võib lugeda ka Euroopa Liidu)

1.5. Mida saad sina teha, et inimõigused oleksid ühiskonnas tagatud? 1 p

Jälgin, et oma õigusi tagades ei rikuks ma teiste õigusi. Arvestan, et õigustega kaasnevad ka kohustused. Kui näen kellegi õiguste rikkumist, julgen sekkuda või abi paluda.

Sisult õige vastus annab punkti.

2. Meedia ja inimõigused. 3 p

2.1. Too üks näide eraelulise info kohta, mida avaliku elu tegelased ei pea avalikustama. 1 p

Elukohta puudutavad andmed, perekonda puudutavad andmed.

Sisult õige näide annab punkti.

2.2. Kui peaminister avab koolimaja, kas meedia tohib temast sellel sündmusel tehtud fotosid avaldada? Põhjenda oma arvamust. 1 p

Jah

Ei

Põhjendus: ***Peaminister on avaliku elu tegelane, kes täidab koolimaja avades oma ametikohuseid. Tegu on avaliku üritusega.***

Sisult õige põhjendus annab punkti.

2.3. Milliste fotode avaldamine rikub sinu arvates peaministri õigust eraelule? Too üks näide. 1 p

Peaministri pildistamine väljaspool tema tööaega ja ametikohustusi, näiteks rannas puhkusel olles, perega restoranis einestades vms.

Sisult õige näide annab punkti.

3. Ühiskonna struktuur. 3 p

Paiguta loetelus olevad ühiskonna sektorite tunnused tabelisse. Kirjuta tunnuse number õigesse lahtrisse. 3 p (7-8 õiget 3 p, 5-6 õiget 2 p, 3-4 õiget 1p)

Avalik sektor	Tulundus ehk ärisektor	Mittetulundus ehk kolmas sektor
2, 5, 6, 8	1, 7	3, 4

4. Vaesus. 4 p

4.1. Mis on absoluutne vaesus? 1 p

Absoluutne vaesus on see, kui leibkond ei suuda rahuldada oma esmavajadusi, nt söök, eluase.

“Absoluutse vaesuse piiriks on arvestuslik elatusmiinimum, mis väljendab miinimumvajaduste rahuldamise rahalist maksumust.”

4.2. Too üks näide inimeste miinimumvajaduste kohta. 1 p

Söök ja jook, eluase, riided.

Sisult õige näide annab punkti.

4.3. Mis tüüpi leibkonna absoluutse vaesuse määr oli 2020. aastal kõige kõrgem? 1 p

Üksik alla 65-aastane inimene

4.4. Kes ja kuidas peaks leibkondi toimetulekuraskuste korral aitama? Vali üks variantidest ja põhjenda oma arvamust. 1 p

Variant 1: ***riik***

Põhjendus: ***Inimesed maksavad riigile makse, mille eest tekib õigustatud ootus riigipoolsele toetusele ja abile.***

Variant 2: **kohalik omavalitsus**

Põhjendus: **Linna või valla sotsiaalametnikud teavad kõige paremini oma piirkonna inimeste vajadusi ja saavad pakkuda kõige kiiremat ja sobivamat abi.**

Variant 3: **vabaiühendused**

Põhjendus: **Vaesus on kogu ühiskonna probleem ja abivajajate vabatahtlikult aitamine annab abistajatele võimaluse ühiskonna heaollu panustada.**

Sisult õige põhjendus, kui see on kooskõlas valikuga, annab punkti.

II. RIIK JA VALITSEMINE (22 punkti)

1. Demokraatlike valimiste põhimõtted. 5 p

1.1. Millist demokraatlike valimiste põhimõtet on järgmistes olukordades rikutud? Vastuste variandid on tabeli all. Lisa õige variandi number tabelisse sobiva olukorra juurde. 2 p (kõik õiged 2 p, 3-4 õiget 1 p)

Olukord	Rikutud põhimõtte number
Riigivõim on otsustanud, et igal kõrgharidusega kodanikul on parlamendi valimistel kolm häält.	2
Riigivõim on otsustanud, et valimistel mitteosalemise eest määratakse trahv.	1
Riigivõim on otsustanud, et hääleõigus parlamendi valimistel on ainult kinnisvara omanikel.	3
Kõikides valimiskabiinides on videokaamerad, mis fikseerivad iga valija valiku.	4
Riigi jõustruktuurid kohustavad valijat andma oma hääle võimuerakonnale.	1

1.2. Märki plussiga (+) need valimised, kus nimetatud isikutel on hääleõigus ja miinusega (–) need, kus nimetatud isikutel hääleõigust ei ole. 3 p (13-15 õiget 3 p, 10-12 õiget 2 p, 6-9 õiget 1 p)

	Riigikogu valimised	Kohaliku oma-valitsuse volikogu valimised	Euroopa Parlamendi valimised
16-aastane Eesti kodanik	-	+	-
18-aastane Ukraina kodanik, kellel on Eestis alaline elamisõigus	-	+	-
Teovõimetuks tunnistatud Eesti kodanik	-	-	-
Keskealine Eesti kodanik, kes elab Riias, aga kelle registreeritud elukohaks on Narva linn	+	+	+
21-aastane Prantsusmaa kodanik, kelle registreeritud elukoht on Tallinnas ja kes elab püsivalt Eestis	-	+	+

2. Eesti erakonnad. 4 p

2.1. Märki tabelisse, kas tegemist on parlamendierakonnaga (+) või mitte (–). 2 p (7-8 õiget 2 p, 5-6 õiget 1 p)

Erakond	Parlamendierakond +/-
Eesti 200	–
Eesti Keskerakond	+
EKRE	+
Erakond Eestimaa Rohelised	–
Eesti Tulevikuerakond	–
Reformierakond	+
Sotsiaaldemokraatlik Erakond	+
Isamaa Erakond	+

2.2. Millised tabelis nimetatud erakondadest kuuluvad valitsuskoalitsiooni? Kõik õiged 1 p

Reformierakond, Eesti Keskerakond

2.3. Miks on demokraatia seisukohalt oluline, et parlamendis on esindatud erinevate vaadetega erakonnad? 1 p

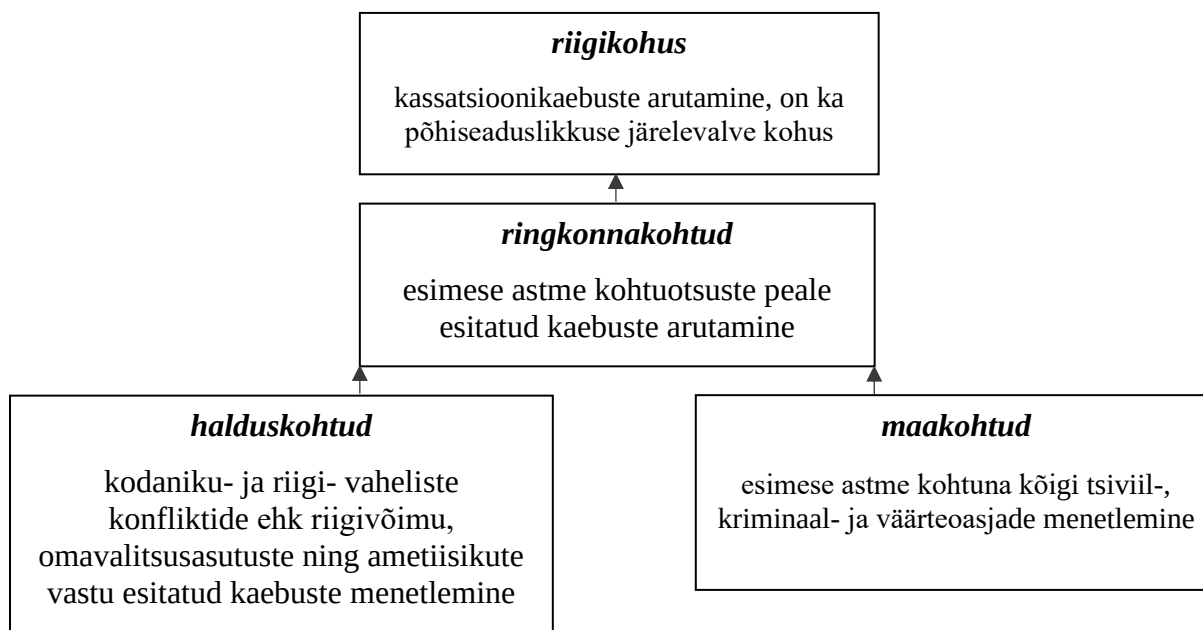
Erinevad erakonnad esindavad erinevate vaadetega inimeste ja ühiskonnagruppide huve. Nad teevad kuuldavaks ka nende inimeste hääled, kes võimul olevate parteide poolt ei hääletanud ja nende seisukohti ei jaga.

Sisult õige vastus annab punkti.

3. Eesti kohtusüsteem. 4 p

3.1. Kanna kohtuastmete nimed skeemile. 2 p (kõik õiged 2 p, 2 õiget 1p)

maakohtud, riigikohus, halduskohtud, ringkonnakohtud

3.2. Mis kohus lahendab järgmisi juhtumeid? Kirjuta lahtrisse sobiva kohtu nimetus. 2 p (Kõik õiged 2 p, 2-3 õiget 1 p)

Juhtum	Maakohus, halduskohus, ringkonnakohus, riigikohus
Inimene leiab, et riik või omavalitsus on mõne haldusakti või toiminguga rikkunud tema õigusi või piiranud tema vabadusi.	<i>halduskohus</i>
Joobes juht põhjustab surmaga lõppenud liiklusõnnetuse.	<i>maakohus</i>
Vabariigi Presidendi taotlus tunnistada põhiseadusega vastuolus olevaks Riigikogus vastu võetud seadus.	<i>riigikohus</i>
Osaühingu apellatsioon Harju maakohtu kohtuotsusele.	<i>ringkonnakohus</i>

4. Põhiseaduslikud institutsioonid. 6 p

Kellele kuuluvad loetletud ülesanded. Märki ülesande ees olev number tabeli õigesse lahtrisse. 3 p (7-8 õiget 3 p, 5-6 õiget 2 p, 3-4 õiget 1 p)

Riigikogu	Vabariigi President	Vabariigi Valitsus	Õigus-kantsler	Riigikontroll	Kohalik omavalitsus
6, 7	2	5, 8	4	1	3

4.2. Leia kolm väärat väidet ja paranda need eitust kasutamata. Üks näide on ette tehtud. 3 p (õigesti parandatud väide annab punkti)

Väide	Väärat väite parandus
Riigikogu on seadusandlik esinduskogu ehk Eesti parlament.	
Presidendi valimised Eesti Vabariigis on igal viiendal aastal.	
Riigikogu liikmeid nimetatakse ministriteks.	<i>Valitsuse liikmeid nimetatakse ministriteks. / Riigikogu liikmeid nimetatakse rahvasaadikuteks.</i>
Täidesaatva võimu tööd juhib Riigikogu kolmeliikmeline juhatus.	<i>Täidesaatva võimu tööd juhib peaminister. / Riigikogu tööd juhib Riigikogu kolmeliikmeline juhatus.</i>
Vabariigi Valitsus astub tagasi, kui Riigikogu avaldab umbusaldust ministrile.	<i>Vabariigi Valitsus astub tagasi, kui Riigikogu avaldab umbusaldust peaministrile või kogu valitsusele.</i>

Sisult õige parandus annab punkti.

5. Euroopa Liit. 3 p

5.1. Märgi kaardile omal valikul viis Euroopa Liidu liikmesriiki. Kirjuta numbri järele joonele riigi nimi ja lisa riiki tähistav number kaardil selle asukohale. 3 p (*kõik õiged 3 p, 4 õiget 2 p, 3 õiget 1 p*)

Õige vastusena sobivad kõik 27 liikmesriiki. Liikmesriikide kaart:
https://europa.eu/european-union/about-eu/countries_et#kaart

5.2. Kellel on Euroopa Liidu kodakondsus? 1 p

Kõigil Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikel.

5.3. Nimeta üks õigus või vabadus, mis kaasneb Euroopa Liidu kodanikuks olemisega. 1 p

- *Õigus vabalt liikuda ja elada liikmesriikide territooriumil, sh töötamine, õppimine, reisimine.*
- *Õigus valida ja olla valitud Euroopa Parlamendi valimistel ja elukohajärgse liikmesriigi kohaliku omavalitsuse valimistel selle riigi kodanikega võrdsetel alustel.*
- *Õigus saada kolmanda riigi (ELi mittekuuluva riigi) territooriumil, kus ei ole esindatud see liikmesriik, mille kodanik ollakse, kaitset iga teise liikmesriigi diplomaatilistelt ja konsulaarasutustelt samadel tingimustel kui selle teise liikmesriigi kodanikud.*
- *Õigus pöörduda petitsooniga Euroopa Parlamendi poole ja õigus esitada kaebus Euroopa Parlamendi poolt ametisse määratud Euroopa ombudsmanile ühenduse institutsioonide ja asutuste haldusomavoli asjus.*
- *Õigus kirjutada ükskõik millisele ühenduse institutsioonile või asutusele mõne liikmesriigi keeles ja saada vastus samas keeles.*

Sisult õige vastus annab punkti.

III. KODANIKUÜHISKOND (14 punkti)

1. Kodanikuühiskonna toimimine. 4 p

1.1. Kes kujundavad tugevat kodanikuühiskonda? 1 p

Aktiivsed, avatud, haritud ja ettevõtlikud inimesed.

Sisult õige vastus annab punkti.

1.2. Mille kaudu saab kujundada tugevat kodanikuühiskonda? 1 p

- *kogukondade ja vabaihenduste kaudu*
- *kodanikualgatuse korras*
- *kogukondadel võimaldatakse otsuste tegemisel kaasa rääkida*

1.3. Mis on kodanikuühiskonna peamised eesmärgid? Nimeta kaks. 2 p

- **seisab demokraatlike väärtuste eest**
- **seisab sidusa ühiskonna eest**
- **seisab vaba ühiskonna eest**
- **tagab riigi kestlikkuse**

Sisult õige vastus annab punkti.

2. Vabatahtlik tegevus. 3 p

2.1. Mis tegevus on vabatahtlik tegevus? Märki sobivate tegevuste ette pluss (+) ja mitesobivate ette miinus (–). 2 p (kõik õiged 2 p, 6-7 õiget 1 p)

–	üldkasulik töö (asenduskaristus)
+	töö loomade varjupaigas
+	tegevus annetuste kogumisel Toidupangale
–	pereliikmete abistamine
–	kaitseväes teenimine
–	koolis õppimine
+	„Teeme ära“ tegevustes osalemine
–	helkuri kandmine

2.2. Milline vabatahtlik tegevus on sinu arvates 9. klassi õpilasele jõukohane. Too üks näide ja põhjenda oma arvamust. 1 p

Näide: **Loomade varjupaigas abistamine**

Põhjendus: **Loomade eest hoolitsemine ei ole keeruline ja ei nõua raha panustamist.**

Sisult õige näide ja sobiv põhjendus annavad punkti.

3. Meeleavaldused. 7 p

3.1. Kellel on Eesti vabariigis õigus kehtestada eriolukord? 1 p

☐	politseil
☐	õiguskantsleril
+	Vabariigi valitsusel (EV PS § 87 8)
☐	riigikohtul

3.2. Kas sinu arvates rikub riiklikult kehtestatud maskikandmise kohustus inimõiguseid? Põhjenda oma arvamust, toetudes põhiseadusele. 1 p

Jah

Ei

Põhjendus: **EV PS §28 sätestab, et igal inimesel on õigus tervise kaitsele. Maski kandmine on vajalik, et kaitsta enda ja teiste inimeste tervist. Isegi kui inimene ise haigestumist ei karda, võib ta enese teadmata viirust levitada. Riik peab tagama kõigi inimeste ohutuse ja võrdse kaitse.**

Sisult õige ja põhiseadusele toetuv põhjendus annab punkti.

3.3. Nimeta kaks põhiseaduse paragrahvi, mis võimaldavad väljendada oma arvamust. 2 p

§ 45. Igaühel on õigus vabalt levitada ideid, arvamusi, veendumusi ja muud informatsiooni sõnas, trükis, pildis või muul viisil... Tsensuuri ei ole.

§ 46. Igaühel on õigus pöörduda märgukirjade ja avaldustega riigiasutuste, kohalike omavalitsuste ja nende ametiisikute poole.

§ 47. Kõigil on õigus ilma eelneva loata rahumeelselt koguneda ja koosolekuid pidada.

Sisult õige vastus annab punkti.

3.4. Nimeta üks piirang, mille seab põhiseadus meelevalduste korraldamisele. 1 p

Riigi julgeoleku, avaliku korra, kõlbluse, liiklusohutuse ja koosolekust osavõtjate ohutuse tagamiseks ning nakkushaiguse leviku tõkestamiseks.

Sisult õige vastus annab punkti.

3.5. Mis juhtudel võib politsei meelevalduse laiali ajada? Märki tabelisse õigete väidete taha pluss (+), väärade väidete taha miinus (–). 2 p (5–6 õiget 2 p, 3–4 õiget 1 p)

Olukord	+/–
Meelevalduse korraldamiseks puudub luba.	+
Osalejad kannavad loosungeid ja plakateid.	–
Meelevaldusel osalejad kirjutavad üleskutseid ja loosungeid ümbritsevate hoonete seintele.	+
Kõnepidaja kutsub ründama valitsusasutusi ja osalejad järgivad üleskutset.	+
Mõned meelevaldajad peavad sütitavad kõnesid.	–
Meelevaldusel osalevad erinevast rahvusest inimesed.	–

IV. MAJANDUS (10 punkti)

1. Investeeringud. 5 p

1.1. Selgita mõistet investeering. 1 p

Investeering on kasu saamise eesmärgil tehtud pikaajaline kapitalimahutus. Kasu saamise eesmärgil raha paigutamine aktsiatesse, väärismetalli, valuutasse vms.

1.2. Kumb on sinu arvates parem viis raha koguda, kas investeeringud või säästmine. Põhjenda oma arvamust. 1 p

Vastus: **Investeeringud**

Põhjendus: **Investeeringutes saab oma raha kasvatada. Ainult säästes võib raha väärtus aja jooksul inflatsiooni tõttu väheneda.**

Vastus: **Säästmine**

Põhjendus: **Investeeringud võivad ebaõnnestuda ja inimene oma rahast seetõttu ilma jääda.**

Sisult õige vastus annab punkti.

1.3. Mis on peamine põhjus, miks noored ei ole alustanud investeerimisega? 1 p

- **pole veel kogutud piisavalt raha,**
- **pole seni olnud aega investeerimisvaldkonnaga tutvumiseks,**
- **see tundub liiga keeruline,**
- **kardavad investeerimisega seotud riske ja rahakaotust**

1.4. Nimeta kaks investeerimise võimalust. 2 p

(Vaba) raha paigutamine:

- **väärtpaberitesse**
- **kinnisvarasse**
- **idufirmasse**
- **väärismetallidesse**
- **ühisrahastusse**
- **riskifondidesse**
- **haridusse vms.**

Sisult õige vastus annab punkti.

2. Keskmine palk. 5 p

2.1. Nimeta II kvartali kolm kuud. 1 p

Aprill, mai, juuni

2.2. Millal oli Eesti keskmine brutopalk kõige kõrgem (aasta ja kvartal)? 1 p

2021. aasta II kvartalis

2.3. 2021. aasta II kvartali keskmine brutopalk oli 1 538 eurot. Märki plussiga (+) maksud, mis brutopalgast maha arvestatakse, ja miinusega (–) need, mida brutopalgast maha ei arvestata. 2 p (kõik õiged 2 p, 3-4 õiget 1 p)

Maks	+/-
Käibemaks	–
Tulumaks	+
Sotsiaalmaks	–
Töötuskindlustusmakse	+
Maamaks	–

2.4. Otsusta, milline kolmest graafikust kajastab „Tabel 1“ andmeid. Märki sobiv graafik plussiga (+). 1 p

Graafik 1